

En mansålder har med tiden blivit längre och längre och kan numera snart räknas som sekellång. Denna långa mansålder har gett oss en utveckling på ont och gott i en omfattning som tidigare generationer aldrig vågat drömma om, eller ens fantisera om.

Varje mansålder och varje generation har genom seklernas gång haft sina drömmar och gjort sina återblickar. De flesta har också någon gång ställt sig frågan; varför blev det så och så och inte bättre?

Oron för framtiden har varit människans följeslagare sen tidernas begynnelse. När vi själva en gång för länge sedan närmade oss 30-talet, fick vi höra och läsa och drömma om "Folkhemmet Sverige" som skulle byggas. Den som idag har en stor del av denna mansålder bakom sej kan konstatera, att det som var på väg att bli verklighet, åter blivit något att drömma om.

Trots alla goda ambitioner och många lofvärda satsningar, blev det fina folkhemmet aldrig riktigt färdigt, inte för alla. Den som inte helt håller med, har kanske glömt bort, att det sociala ulandet Sverige ligger bara strax bakom knuten. Lina Persdotter, som jag berättat om i romanen Repslagarens ättlingar, var en av de många som aldrig fick uppleva "folkhemmet" trots att hon levde under vår egen långa mansålder.

Det är faktiskt inte längre bort i tiden, än efter 1919 års första fattiglagstiftning, alltså drygt 90 år, sedan det blev i lag förbjudet att sälja fattiga människor till lägstbjudande på offentlig auktion. Det är väl dokumenterat i Social Tidskrift från åren 1907 - 1912 hur människoauktionerna förbereddes och utfördes. Där berättas t. ex. om, hur man vid folkskolans avslutning lät s k "sockenbarn" sitta längst bak i skol-salen på bänkar utan ryggstöd.

Man gjorde det, som det beskrevs, av praktiska skäl. Hugade spekulanter på billig arbetskraft kunde då lättare komma åt att klämma och känna på barnens armar och

axlar, och förbereda priset till den kommande auktionen. Det gick efter samma mönster, som då man köpte kor och hästar på marknaden. Skillnaden var inte stor.

1907 beskriver den då välkände liberale socialpolitikern C. H. von Kock de hjärtslitande scener som utspelades i kyrkor och sockenstugor runt om i vårt land, då människor "bytte ägare". Det var alltid de fattigaste det gällde. Särskilt svårt var det när syskon eller äkta makar skildes åt på det här grymma sättet, och hamnade hos de personer man med fog hyste fruktan för. "Kontraktstiden" varade ibland endast ett år i taget, ibland kortare tid. Detta innebar, att personer som inte höll måttet kunde bli bortauktionerade 25-30 gånger under sin livstid.

Pigan Marit Larsdotter, som var dövstum och epileptiker, var en av dem. Då hon en söndag kom till auktionen i kyrkan för att få en ny husbonde, uppenbarade sej ingen spekulant. Ny auktion utlystes till kommande söndag, och då gick hon under klubbslag bort för ersättningen tre tunnor havre och tre riksdaler kontant för ett år. Priset för henne sades vara "jämförelsevis högt", då hon tillhörde den kategori som man ansåg "inte hålla måttet".

En annan form av fattigvård, vid sidan om auktionerna, var den s.k. rotegången. Den pågick ända till krigsåren i slutet på 1910-talet, och bestod i, att den helt utarmade blev tilldelad ett område inom socknen, s.k. rote. Där fick han/hon stanna några dagar, eller kanske någon månad i taget, hos varje skattebonde inom roten, och mot mat och husrum arbeta efter förmåga. Ibland blev det långt över sin förmåga. Det var också vanligt ända in på 1900-talets första decennier, att barn som togs om hand av samhället placerades tillsammans med "hjonerna" på fattighuset. Där fick de leva och bo till dess de konfirmerats, och blev lovligt byte som drängar och pigor. Det finns säkert många äldre personer som känner, eller hört talas om någon som levt med denna erfarenhet.

I boken "Bondens år och bagarens bilder" berättar författaren Olle Häger om en bonde i Hälsingland som förde dagbok under tjugo år i följd. Han skriver i dagboken, att han ända fram till 1918 städslat flera drängar och pigor från fattighuset sedan de blivit konfirmerade. Efter att 1919 års fattiglagstiftning trätt i kraft, blev den här ovan omtalade von Kock utsedd av regeringen till vårt lands förste fattigvårdsinspektör, och efter kompletterande lagstiftningar, blev han 1926 även barnvårdsinspektör. Inom samma långa mansålder kom också den grymma tvångssteriliseringen som släckte ner ytterligare några stjärnor på vår sociala himmel för de mest utsatta.

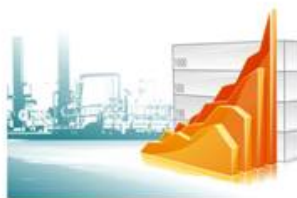
Men det tändes också nya stjärnor, eller åtminstone fick de ett klarare sken. Telefon och radio blev var mans egendom. Televisionen kom, och vi fick, sputnikar, satelliter, IT och WWW. Vi har fått en medicinsk utveckling som aldrig förr. På slutet av vår mansålder har världens största fallskärmar skapats med rep så tjocka att ingen tycks kunna kapa av dem.

Ingenting av de välsignelserna fick Lina Persdotter i Repslagarens ättlingar erfara, och ändå ligger hennes liv bara en lång mansålder bakåt i tiden.

Nu kan vi befogat fråga oss: Hur kommer nästa mansålder att gestalta sig?

Frågan känns berättigad, då vi nu upplever att hela vårt fina men halvfärdiga folkhem, inklusive välfärden, äldreården, sjukvården och barnvården åter håller på att auktioneras bort till lägstbjudande. I vissa avseenden är det säkert berättigat och försvarbart, men - det sker inte enbart av idealitet och kärlek till individen, utan mer för snöd vinnings skull.

Kommer vi än en gång få möta Lina Persdotter och Märith Larsdotter ute i samhället utan skyddsnätets trygghet?

© Göte Ingelman

Illustrationer: Bo Hansson